

Kulturgeografi – en ämnesteoretisk introduktion

Martin Gren & PO Hallin

LÄRARHANDLEDNING

Introduktion

Att skriva en grundbok i kulturgeografi är ingen lätt uppgift. Målgruppen är oftast heterogen. Studenter som befinner sig i slutet av sin utbildning skall samsas med dem som kommer direkt från gymnasiet. Den pedagogiska utmaningen ligger i att skriva för en avancerad grupp av studenter samtidigt som texten skall vända sig till nybörjare utan att vara allt för svår. För den senare gruppen handlar det också om att introducera ett vetenskapligt sätt att tänka och diskutera. För många kan det säkert kännas ovant och främmande. Samtidigt är det just detta som universitet och högskolor är till för. Sedan har varje lärare sin egen uppfattning om vad kulturgeografi är, men det är kanske en annan historia. En lärarhandledning kan vara till hjälp för att hantera dessa problem.

Hur vår bok används blir beroende av i vilket utbildnings- och undervisningssammanhang den ingår. Boken är skriven utifrån målsättningen att den skall kunna fungera som en introduktionsbok på 1–20 poängsnivå. Samtidigt har vi strävat efter att göra den tillräckligt avancerad för att kunna användas även på högre nivåer, t ex som en bok att återvända till som stöd för kurser och moment på 21–40 och 41–60 poängsnivå.

Vi uppfattar uttryckligen boken som *en* ämnesteoretisk introduktion, det vill säga en av flera möjliga. Därmed menar vi även att den kan, och bör, kompletteras med andra texter som fördjupar och exemplifierar ämnesteoretiska frågeställningar. Exempel på böcker som går genom centrala geografiska begrepp är *Dictionary of Human Geography* (Johnston et al 2000) och *Geografiska begrepp och termer* (Olsson, K och Vilhelmsson, B 1997). Med fördel kan även arbeten väljas som återger andra ämnesteoretiska traditioner eller inriktningar inom ämnet som vi inte uppmärksammar eller behandlar tillräckligt utförligt. Ett sådant exempel är den bredare geografitraditionen och kulturgeografins relationer till naturgeografi. Där blir naturdelarna av ämnet mer framträdande än i vår framställning, där vi fokuserar på kulturgeografi som samhällsvetenskap och på det rumsliga perspektivet. Här finns stora möjligheter för lärare att komplettera utifrån egna kompetenser och intressen.

En grundbok i kulturgeografi är inte en produkt av två enskilda individer. Våra kunskaper är formade av de sammanhang vi utbildats och arbetar i. När boken börjar användas börjar den också leva sitt eget liv. Både studenter och lärare uppfattar den på olika sätt. Förhoppningsvis kan boken stimulera både till en ämne-teoretisk diskussion och till ett av utbytande av erfarenheter kring att introducera och undervisa i kulturgeografi. Vi fungerar gärna som mellanled vid utbytet av erfarenheter.

Hur lärarhandledningen är uppbyggd

I denna kortfattade lärarhandledning visar vi hur boken kan användas under första terminens studier i kulturgeografi. Som vi ser det finns det minst tre möjliga sätt att arbeta med boken:

(1) Studenterna läser boken mer eller mindre på egen hand. Det är emellertid lämpligt att ha en inledande föreläsning om bokens struktur, att studenterna har en konkret uppgift och att studenternas arbeten diskuteras och behandlas i seminarieform.

(2) Boken läses med stöd av föreläsningar och seminarier. Det är främst denna modell som lärarhandledningen utgår från. En föreläsning kan täcka 2–3 kapitel, vilket innebär att det behövs ca 4–5 föreläsningar med inlagda övningar för att täcka hela boken.

(3) Boken används under hela terminen och kommer in som komplement på delkurser och till annan kurslitteratur. I detta fall är kanske seminarier den bästa undervisningsformen, och då kan boken relateras till innehållet i olika delkurser.

Vi har valt att i lärarhandledningen följa bokens struktur. Det innebär att vi under respektive kapitel (1–8) anger kapitlets *syfte*, tänkbara *kunskapsmål*, några saker en *lärare kan tänka på*, samt tips på *övningar* som kan användas.

I undervisningen behöver man förstås inte följa bokens kapitelstruktur. Det är även så att boken delvis försöker bryta med en mer traditionell linjär berättelse. Det tydligaste exemplet är kapitel 2, *Några vetenskapsteoretiska grunder*, och kapitel 4, *Samhällsvetenskap, samhällsteori och kulturgeografi*. Kanske behöver nybörjare ha mer stöd i dessa kapitel, alternativt kan de läsas kursivt och aktualiseras senare. Ett alternativ är att i undervisning och läsande

synkronisera dessa kapitel med kapitlen 5, *Från regionalgeografi till rumsvetenskap*, 6, *Människa och plats* och 7, *Samhälle och rum*.

Det kan även finnas olika examinationsmöjligheter och några alternativ presenteras i slutet av denna lärarhandledning.

KAPITEL 1. INTRODUKTION

Syfte

Syftet med detta kapitel är för det första att kort introducera kulturgeografi som en vetenskaplig disciplin. I detta ingår en presentation av hur ämnet är relaterat till geografi och hur det sedan utvecklats till en modern samhällsvetenskap, skild från naturgeografi. Av särskild betydelse är att vi uppmärksammar kulturgeografi som en samhällsvetenskap som karakteriseras av att det utgår från ett rumsligt perspektiv. För det andra redogör vi för bokens inriktning och dess uppläggning. Väsentligt är att vi inriktar oss mot kulturgeografins ämnesteori, vilket även innebär att vi aktualiserar de tre ämnesteoretiska teman som vi mer utförligt återkommer till i kapitel 8; det *korologiskt-rumsliga*, *människa-miljö*, samt det *integrativt-systematiska*.

Exempel på kunskapsmål

- (1) Studenter skall kunna definiera geografi, kulturgeografi och naturgeografi. De skall ha kännedom om några olika sätt att dela in kulturgeografi på.
- (2) De skall ha elementär förståelse av vad ett rumsligt perspektiv är/kan innebära.

Att tänka på vid undervisning, några förslag

Boken är en ämnesteoretisk introduktion och det finns därför anledning för lärare att gå igenom vad detta innebär.

Redan vid introduktionen av boken utifrån kapitel 1 är det möjligt att aktualisera kapitel 8 och presentationen av bokens tre ämnesteoretiska teman (s. 189–204). För att visa på bokens struktur och ämnets historiska utveckling kan även figurerna i det kapitlet användas (fig. 8.1, s.183, fig.8.2, s.184).

Studenter kan behöva extra hjälp med att få en översiktlig bild av kulturgeografi, hur ämnet kan delas in i olika subdiscipliner etc. Lärare kan ge exempel på systematiska indelningar av ämnet. Detta kan innefatta illustrationer av forskning och centrala frågeställningar

som behandlas inom olika delar, t ex inom ekonomisk, politisk och social geografi. Det är en fördel om dessa jämförs med integrativa/tematiska indelningar av ämnet, exempelvis landskapsgeografi, regionalgeografi och urbangeografi.

Det är också bra att problematisera olika uppdelningar och indelningar av ämnet, ingen sådan är självklar. För att undvika att studenter uppfattar ämnet som splittrat kan man peka på att även andra vetenskapliga discipliner kan indelas på många olika sätt. Likheter och skillnader med andra samhällsvetenskaper kan uppmärksammas och frågor kan ställas i vilken utsträckning dessa har/inte har ett rumsligt perspektiv. Lärare kan i samband med detta även exemplifiera hur vetenskapliga discipliner kan avgränsas/konstrueras och att det finns olika vetenskapsuppfattningar.

Eftersom boken utgår från kulturgeografi som samhällsvetenskap, där det rumsliga perspektivet på olika sätt framhålls, är det lämpligt att lärare utvecklar och ger exempel på kulturgeografi kontra geografi och naturgeografi. Boken betonar begreppet rum. I samband med introduktionen bör även andra centrala geografiska begrepp, som landskap, plats och region, uppmärksammas.

Exempel på övningar

- (1) För att få en uppfattning om studenternas föreställningar och kunskaper om kulturgeografi kan de vid första föreläsningstillfället skriva ned fem ord som de associerar med ämnet. Dessa samlar läraren sedan in och kan eventuellt sammanställa och presentera för studenterna. Genom denna övning får läraren en bild av hur studenterna i gruppen uppfattar ämnet (förförståelser, kunskapsnivåer, heterogenitet etc) och detta kan han/hon sedan använda sig av vid planeringen av kursens fortsatta föreläsningar. Övningen kan upprepas i slutet av kursen/momentet för att undersöka hur uppfattningarna har förändrats. Därigenom ges även återkoppling på det lärande som ägt rum (se övningsförslag under kapitel 8).
- (2) Med utgångspunkt i olika uppslagsverk och några artiklar (kanske snarare utdrag ur dessa) kan studenter diskutera hur kulturgeografi har definierats på olika sätt. Det är bra om urvalet belyser olika uppfattningar om ämnet från olika tider. Diskussionen bör också knyta an till bokens tre ämnesteoritiska teman (det korologiskt-rumsliga, människa-miljö och det systematiskt-integrativa).

- (3) Studenter kan ges i uppdrag att gå ut i närmiljön och kartera denna utifrån fysiska, sociala, och mentala rum (detta kan göras med stöd av faktarutan *Om rum och rumsuppfattningar*, s. 14). Diskussionen kan inriktas mot vad det innebär att studera närmiljön utifrån respektive aspekter av rum, samt hur dessa är relaterade till varandra. På detta sätt kan ontologi och epistemologi aktualiseras på ett konkret och empirinära sätt.

KAPITEL 2. NÅGRA VETENSKAPSTEORETISKA GRUNDER

Syfte

Syftet med kapitlet är att introducera några grundläggande vetenskapsteoretiska traditioner och begrepp. Det är viktigt att studenter kommer i kontakt med ett vetenskapligt förhållningssätt tidigt i utbildningen.

Exempel på kunskapsmål

- (1) Studenter skall kunna skilja mellan några olika grundläggande vetenskapsteoretiska ansatser och metoder.
- (2) De skall ha elementär kännedom om vad teori är och vad det innebär att använda sig av olika vetenskapliga begrepp.

Att tänka på vid undervisning, några förslag

Kapitel 2 kan eventuellt hoppas över, eller läsas kursivt och behandlas senare i samband med kapitlen 5, 6 och 7.

För att tydliggöra hur vetenskapsteori är relaterat till kulturgeografi och dess ämnesteorier är det bra att använda kulturgeografiska exempel. Detta skulle kunna göras med utgångspunkt i Chicagoskolans stadsekologi (se Robert Park med fleras arbeten, eller någon annan teori hämtad från en aktuell kursbok). Vilka antaganden och samband mellan variabler bygger den på? Därigenom illustreras det som i kapitlet kallas existens- och relationsatser. Dess aktualitet idag kan uppmärksammas, vilket kan illustrera att teorier också kan förändras på grund av att människors och samhällets geografier förändras. Olika teorier kan gärna kontrasteras mot varandra (exempel kan hämtas från andra delar av boken, särskilt kapitlen 5–7). På detta sätt ges även stöd för övningarna (se nedan).

Kartan kan användas för att illustrera ett rumsligt perspektiv och utgöra underlag för att diskutera geografisk

representationsproblematik, inklusive vetenskapsteoretiska aspekter som objektivitet och subjektivitet.

I kapitel 2 lyfter vi fram att vetenskap och vetenskaplig kunskap inte bara kan förstås som socialt konstruerad. I enlighet med kulturgeografins ämnesteorier betonar vi även att vetenskaplig kunskapsproduktion alltid äger rum någonstans och att detta har betydelse. Lärare kan betona detta ytterligare eftersom det i sig illustrerar ett rumsligt perspektiv. Detta kan göras genom att lyfta fram olika kulturgeografier (svensk/nordisk geografi kontra anglosaxisk) och/eller att uppmärksamma kunskapens geografier genom eurocentrism, kolonialism och det västerländska.

Exempel på övningar

- (1) Studenter får i uppgift att formulera hypoteser och förklaringar om sin vardagsgeografi. Varför befinner de sig på en viss plats och inte på en annan? Varför förflyttar de sig rumsligt på ett sätt men inte på ett annat? Varför är bebyggelse och verksamheter rumsligt lokaliserade där de är? Studenterna kan också fundera över på vilka sätt och varför platser förändras över tid (år/dygn/dagar).
- (2) Studenter ges i uppdrag att lägga upp två studier av ett och samma bostadsområde utifrån (t ex) befolkningens ålderssammansättning och inkomstfördelning. Den första studien skall utgå från en empiristisk vetenskapsuppfattning och den andra utifrån en rationalistisk. Därefter diskuteras studiernas olika innebörder och konsekvenser, exempelvis vad gäller val av metod samt hur teori och empiri relateras till varandra.
- (3) Här utgår man från övningen i kapitel 1 (om fysiska, sociala och mentala rum). Uppgiften blir nu att fundera över hur dessa olika aspekter av rum kan studeras med kvalitativa respektive kvantitativa metoder. Detta innebär även att ontologi och epistemologi aktualiseras. En diskussion kan även föras om metodologi.
- (4) Studenterna skall reflektera över hur geografisk kunskap kan vara platsberoende genom att intervjua varandra i smågrupper om två personer, om var man kommer ifrån och vilka geografier man har kunskap om.

KAPITEL 3. FRÅN GEOGRAFI TILL KULTURGEOGRAFI

Syfte

Syftet med kapitlet är för det första att visa på hur kulturgeografi växte fram ur geografiämnet och institutionaliserades som en egen

vetenskap. För det andra handlar det om att presentera några grundläggande ämnesteoretiska aspekter som aktualiserades under denna period.

Exempel på kunskapsmål

- (1) Studenter skall känna till inriktningar som dominerade den tidiga västerländska geografin.
- (2) De skall kunna redogöra för landskap och region som geografiska objekt samt kunna ange skäl till varför dessa blev ämnesteoretiskt centrala.
- (3) De skall vara förtrogna med centrala ämnesteoretiska teman som natur-kultur, den integrativa (syntestraktionen) och den korologiska traditionen.

Att tänka på vid undervisning, några förslag

Även här kan läraren relatera till figurerna 8.1 och 8.2 och illustrera när i tiden kapitlets frågeställningar var särskilt aktuella. Det kan även vara viktigt att visa på hur de förhåller sig till den systematiska kulturgeografin.

Som vi redan nämnt är natur-kulturtraditionen, eller den bredare geografitraditionen, underrepresenterad i boken. I anslutning till kapitel 3 finns det stora möjligheter att kompensera detta. Via aktuella miljöproblem kan exempelvis relevansen av natur-kulturproblematiken lyftas fram.

Landskapsbegreppet kan uppmärksammas särskilt och relateras till nutida varianter av landskapsgeografi. Det är möjligt att uppmärksamma skillnader mellan det tysk-svenska landskapsbegreppet och det anglosaxiska, särskilt det brittiska. Via landskap kan även syntestraktionen (den tematiska/integrativa) betonas och relateras till aktuell forskning om natur och miljö.

Exempel på övningar

- (1) Studenterna ges i uppgift att diskutera landskapsbegreppet. Vad är deras vardagsförståelse/uppfattning av landskap och hur är detta relaterat till landskap som ett vetenskapligt begrepp? Hur kan begreppet användas på olika sätt?
- (2) Studenterna kan översiktligt läsa några texter av tidiga svenska geografer (kring sekelskiftet 1900, t ex Helge Nelson) och jämföra med Carl Sauers *The Morphology of landscape* samt någon senare artikel som utgår från landskap som text.

- (3) Diskutera varför den typ av regionalgeografi som utvecklades under 1900-talet inte är så framträdande idag.
- (4) Ta övningen från kapitel 1 (om fysiska, sociala och mentala aspekter av rum) och ersätt rumsbegreppet med region och landskap. Reflektera över vad som händer.

4. SAMHÄLLSVETENSKAP, SAMHÄLLSTEORI OCH KULTURGEOGRAFI

Syfte

Syftet med kapitlet är att visa på samhällsvetenskapens framväxt och hur kulturgeografi relateras till denna. Som samhällsvetenskap delar ämnet vissa gemensamma teoretiska problem med övriga samhällsvetenskaper men betonar samtidigt den rumsliga dimensionen.

Kunskapsmål

- (1) Studenter skall kunna redogöra för vad samhällsvetenskap är och hur kulturgeografi kan förstås som en samhällsvetenskap.
- (2) De skall förstå att samhälle och sociala relationer kan begreppsliggöras och teoretiseras på olika sätt och hur kulturgeografins ämnesteori kan relateras till samhällsteori.
- (3) De skall kunna ge konkreta exempel på hur kulturgeografi kan bidra med ett rumsligt perspektiv till samhällsvetenskapliga problem och forskningsfrågor.

Att tänka på vid undervisning, några förslag

Kapitel 4 kan läsas kursivt och behandlas senare i anslutning till kapitlen 5, 6, och 7. I dessa kapitel aktualiseras en rad grundläggande samhällsteoretiska frågeställningar. När kapitel 4 behandlas är det även möjligt att anknyta till kapitel 8, särskilt till s. 201–207.

Mycket av undervisningen i anslutning till kapitlet skulle kunna utgå från likheter och skillnader mellan jorden som kulturgeografins ursprungliga forskningsobjekt och samhället som samhällsvetenskapernas. När kulturgeografen med sitt materiella jordbundna arv möter samhällsteorins sociala värld uppstår både spännande och problematiska ämnesteoretiska krockar som kan illustreras med en rad olika konkreta teoretiska

och empiriska exempel. Se exempelvis klassrumsexemplet i kapitel 1, s. 16.

Exempel på övningar

- (1) Studenterna får diskutera vad som utmärker/skiljer kulturgeografi från sociologi, nationalekonomi, statsvetenskap eller någon annan vetenskap.
- (2) Studenterna gör en tidsgeografisk beskrivning av hur de rör sig i och genom olika rum i det egna vardagslivet. Därefter får de i uppgift att analysera vad som är fria egna val och vad som är mer fasta begränsningar, givna möjligheter eller strukturer.
- (3) Utifrån den nivåindelning av det sociala och de rumsliga dimensionerna/skalorna som behandlas på s. 79–84 gör studenterna en egen sammanfattande tabell (eller karta). Med hjälp av denna skall de diskutera rumslig skalproblematik samt olika aspekter av det sociala och det materiella i relation till samhälle och rum.
- (4) I EU-valet 1994 röstade Sveriges befolkning ja till EU. Diskutera/problematisera detta rumsligt!

KAPITEL 5. FRÅN REGIONALGEOGRAFI TILL RUMSVETENSKAP

Syfte

Syftet med detta kapitel är att visa på hur kulturgeografi försökte orientera sig mot att bli en modern och teoretiskt baserad rumsvetenskap. I denna ämnesteoretiska förändring var uppgörelser med regionalgeografi viktiga, och rum konstituerades som ett centralt ämnesteoretiskt begrepp i kontrast till region och landskap.

Kunskapsmål

- (1) Studenter skall kunna redogöra för ämnesteoretiska skillnader mellan regionalgeografi och kulturgeografi som rumsvetenskap.
- (2) De skall förstå huvuddragen i kulturgeografi som rumsvetenskap och kritiskt kunna reflektera över dess vetenskapsuppfattning.
- (3) De skall ha kännedom om några av de modeller som användes, samt på ett elementärt sätt kunna praktiskt tillämpa någon av dem.

Att tänka på vid undervisning, några förslag

Det kan vara fruktbart att, åtminstone i översiktlig form, presentera några exempel på klassiska regionalgeografiska arbeten. Vad innehöll de? Hur var de uppbyggda och hur omfattande var de? (Knyt an till övning 2 i kapitel 3). På liknande sätt är det bra om arbeten från den rumsvetenskapliga traditionen illustreras genom att läraren exempelvis går genom ett par av de centrala modeller som användes inom denna inriktning.

Den utveckling som behandlas i kapitlet innefattar vetenskapsteoretiska aspekter. Här kan lärare behöva komplettera med en genomgång av (logisk) positivism, teori och metod. Återkopplingar kan göras till kapitel 2 och med fördel kan detta ske i samband med att t ex centralortsteori går igenom.

Vetenskapsfilosofiska och teoretiska aspekter inom kulturgeografi kan kontextualiseras genom att relatera till mer allmänna samhällsvetenskapliga utvecklingslinjer under 1950- och 60-talen.

Samhällsgeografiska förändringar, urbanisering, transporter, etc under denna tid kan även uppmärksammas och relateras till svensk kulturgeografi och dess inriktning mot samhällsplanering.

Exempel på övningar

- (1) Studenter ges i uppgift att diskutera varför kritiken mot regionalgeografien blev särskilt omfattande under 1950-talet. I diskussionen bör både inomvetenskapliga och utomvetenskapliga (samhälleliga) faktorer beaktas.
- (2) Utifrån några valda rumsliga modeller skall eleverna diskutera hur rum begreppsliiggörs i dessa modeller. Hur uppfattas rum? Hur definieras det? Vad är centralt i traditionens rumsuppfattning?
- (3) Studenter ges i uppgift att räkna ut och analysera värdena enligt den gravitationsmodell som presenteras i figur 5.5 (sid. 113). Därefter skall de diskutera relevansen av att det skulle finnas någon rumslig lagbundenhet i form av en rumslig dragningskraft. På liknande sätt kan centralortsteori och andra modeller behandlas.

KAPITEL 6. MÄNNISKA OCH PLATS

Syfte

Syftet med kapitlet är att visa på en utveckling som i reaktion mot kulturgeografi som rumsvetenskap uppmärksammade människan som aktör och geografiskt subjekt. I denna ämne-teoretiska omorientering blev begreppet plats centralt (ofta i kontrast till rum). Olika former av mikronivåer, som vardagslivet, blev tillsammans med det sociala intressanta att studera.

Kunskapsmål

- (1) Studenter skall kunna förstå teoretiska problem och begränsningar i kulturgeografi som rumsvetenskap samt särskilt kritiken av denna från humanistiskt håll.
- (2) De skall förstå skillnader mellan rums- och platsbegreppet samt kunna tillämpa dessa i konkreta exempel.

Att tänka på vid undervisning, några förslag

När detta kapitel behandlas är det möjligt att knyta tillbaka till kapitel 2 (och delvis 4).

När en vetenskaps ämne-teoretiska utveckling behandlas finns det en risk att detta uppfattas i snäv teoretisk bemärkelse. Det finns skäl att uppmärksamma att kritiken mot kulturgeografi som rumsvetenskap inte bara var en vetenskapsteoretisk konflikt mellan positivisterna och humanisterna. Både empiriska och teoretiska forskningsresultat ifrågasatte den rumsvetenskapliga inriktningen. Inferensproblemet mellan form och process är särskilt viktigt att behandla.

Begreppet rumslighet (eng. spatiality) behöver sannolikt exemplifieras och illustreras på olika sätt. Begreppet är vanligt i engelskspråkig litteratur men har hittills använts sparsamt inom svensk kulturgeografi. Ett sätt är att utgå från tidsgeografi och diskutera skillnader mellan rum och rumslighet.

Exempel på övningar

- (1) Kartlägg en rumslig form/mönster/fördelning, t.ex. var pizzeriorna finns i en stad. Vilka geometriska samband kan identifieras (absoluta och relativa avstånd, rumslig koncentration, spridning, mm)? Diskutera olika orsaker till att den kartlagda formen ser ut som den gör. Eftersom övningen handlar om inferensproblemet mellan form-process kan andra

rumsliga former (stadsmönster i ett land, bostadsområden i en stad, internationell handel, företagslokaliseringar, mm) behandlas.

- (2) Gör mentala kartor av olika miljöer och jämför dessa med officiella kartor.
- (3) Studenter får i uppgift att identifiera några olika platser som är särskilt viktiga för dem själva (identitet, känslor). Dessa presenterar de för varandra (även foton, bilder, musik, etc. kan ingå) och likheter och skillnader diskuteras.
- (4) Diskutera vad som skiljer en positivistisk vetenskapsuppfattning från en humanistisk? Vad innebär t.ex. skillnaden mellan att förstå och att förklara någonting? Hur förhåller sig idag aktuella vetenskapsuppfattningar, som poststrukturalism och postmodernism, till hermeneutik och positivism?

KAPITEL 7. SAMHÄLLE OCH RUM

Syfte

Syftet med kapitlet är att visa på en ämnesteoretisk utveckling, som inriktade sig mot hur rum och det rumsliga relateras till samhälle, det sociala och kultur, och som växte fram som en reaktion mot kulturgeografi som rumsvetenskap,

Kunskapsmål

- (1) Studenter skall förstå samband mellan samhälle och rum, det rumsliga och det sociala.
- (2) De skall ha kunskap om olika rumsuppfattningar inom ämnet och konsekvenser av dessa.
- (3) De skall ha insikt i hur kulturgeografi kan förstås som ett maskulint präglat ämne och vad detta innebär.
- (4) De skall kunna relatera till hur rum och samhälle kan förstås genom människors (geografiska) föreställningar och (kulturella) meningsvärldar.

Att tänka på vid undervisning, några förslag

Undervisning kan med fördel knyta an till både kapitel 4 och kapitel 2.

Det är viktigt att utveckla studenternas förståelse för hur det sociala flätas samman med det rumsliga. Därmed kan

diskussionen komma in på den sociorumsliga dialektiken och exemplifieras genom genus och genusrelationer.

Det kan även vara lämpligt att diskutera innebörden och konsekvenser av den kulturella vändningen. Inriktningar som kulturteori, poststrukturalism, postmodernism, kan med fördel utvecklas och illustreras genom exempel från tidskrifter och aktuell litteratur. Det är viktigt att dessa relateras till rumsuppfattningar inom ämnet.

Exempel på övningar

- (1) Studenterna får i grupp genomföra en mindre materialflödesanalys utifrån några olika varor. De kan med fördel använda kartor och tidsgeografiska diagram. Varifrån kommer varorna? Var någonstans köps och konsumeras de? Vilka rum produceras i och genom varornas flöden? Vem har makt över rummen? Hur kan de relateras till ett kapitalistiskt system? Diskutera utifrån den socio-rumslig dialektiken samt absolut, relativ, relationell och topologisk rumsuppfattning.
- (2) Diskutera på vilket sätt rum kan vara könskodade? Finns det könsneutrala rum? På vilka sätt reproducerar rum sociala relationer och vice versa?
- (3) Diskutera kulturella geografiska föreställningar om andra människor, platser och länder. Vad innebär eurocentrism? Diskutera betydelsen av olika medier.
- (4) Diskutera på vilka sätt man kan läsa staden som en text? Om man istället utgår från kroppen och sinneserfarenheter av staden, vad skulle det innebära?

8. KULTURGEOGRAFINS ÄMNESTEORETISKA TERRITORIUM – SUMMERING OCH BIDRAG TILL FORTSATT DISKUSSION

Syfte

Kapitlet syftar till att ge förslag på hur man översiktligt kan förstå kulturgeografins idéhistoriska och ämnesteoretiska utveckling, samt att aktualisera några av de utmaningar som ämnet står inför.

Kunskapsmål

- (1) Studenter skall kunna redogöra för hur kulturgeografins ämnesteoritiska territorium har utvecklats, särskilt utifrån kulturgeografins ämnesteoritiska trialektik.
- (2) De skall kunna rita en egen karta över detta territorium, och förhålla sig aktivt och kritiskt reflekterande till denna.

Att tänka på vid undervisning, några förslag

Läraren kan i anslutning till detta kapitel diskutera och problematisera bokens presentation av kulturgeografins ämnesteoritiska territorium. Vilka andra perspektiv på kulturgeografi finns än som en samhällsvetenskap med ett rumsligt perspektiv? Vilka geografier/kulturgeografier har negligerats? Vilka andra indelningar eller kartor är möjliga att rita?

Ibland kan det sannolikt finnas anledning för lärare att ytterligare betona att ett ämnes utveckling över tid inte på något enkelt sätt skall tolkas som att gamla ingredienser försvunnit och ersatts av nya. Det är viktigt att förstå att gamla traditioner och inriktningar ofta lever kvar inom ämnet. På liknande sätt finns det många olika rumsuppfattningar, med inbördes för- och nackdelar.

Exempel på övningar

- (1) Den första övningen från kapitel 1, om studenternas föreställningar om kulturgeografi, kan återanvändas. Studenterna får nu i uppgift att ändra och utveckla de svar de tidigare gett.
- (2) Utifrån kulturgeografins ämnesteoritiska trialektik (fig 8.4, s. 189) får studenterna i uppgift att göra en egen karta över kulturgeografins ämnesteoritiska territorium. De skall sedan reflektera över hur de själva placerar sig i förhållande till denna. De kan även diskutera någon inriktning som de känner sig hemma i och motivera varför.
- (3) Diskutera på vilka sätt globalisering skapar ”nya” rum och geografier? Vilka människor och rum inkluderas och exkluderas?
- (4) Diskutera olika slags virtuella rum. Vilken betydelse får dessa för människors sociala relationer? Vad är nytt och gammalt (t ex i jämförelse med telegraf, tidningar, kartor, telefon)?
- (5) Studenterna får i uppgift att ”surfa på nätet” och fundera på hur cyberspace kan kartläggas.

EXEMPEL PÅ EXAMINATION

Kursen och boken kan examineras på flera sätt. Om den används löpande vid seminarier kan exempelvis studenterna till varje tillfälle lämna in svar på olika diskussionsfrågor som berör aktuella kapitel. Ett annat exempel på examination är om studenterna lämnar in en mer omfattande redovisning efter att boken och annan litteratur behandlats på föreläsningar och seminarier. Ett exempel på en sådan uppgift ges nedan.

GEOGRAFI OCH KULTURGEOGRAFI – VÄRLDENS ÄMNEN?

När man börjar läsa ett nytt ämne på universitet eller högskola har man en mer eller mindre klar föreställning om vad det innehåller och omfattar. I denna övning skall du tillsammans med en kamrat fundera över vad som kännetecknar geografi respektive kulturgeografi (även kallat samhällsgeografi eller Human Geography på engelska). Uppgiften består av följande:

Hur vill ni definiera geografi respektive kulturgeografi? Vad kännetecknar ämnet kulturgeografi och hur skiljer det sig från geografi samt andra samhällsvetenskapliga ämnen? Vilka problemställningar arbetar ämnet med? Vilka idétraditioner förekommer och när? Fundera över vilka centrala geografiska begrepp som författarna behandlar i boken *Kulturgeografi – en ämnesteoretisk introduktion*. Komplettera gärna med annan litteratur, som exempelvis engelska eller amerikanska introduktionsböcker som Knox & Marston *Human Geography* (sid. 1–50, men se även på hur boken är upplagd), Cloke, Crang och Goodwin *Introducing human geographies*. Titta även i andra böcker som presenterar ämnet (slå på sökordet w/Geography eller Human Geography i Lolita som är ett söksystem för universitetsbibliotek), kursplaner, olika uppslagsverk (Bra Böcker, Nationalencyklopedin, Sveriges Nationalatlas, internationella uppslagsverk), Dictionary of Human Geography samt Internet (titta exempelvis på hemsidan för Royal Geographical Society, eller <http://geography.about.com> eller Knox & Marton <http://www.prenhall.com/knox>). Se även på någon eller några geografiska tidskrifter för att komma underfund med vad de behandlar.

Ni skall arbeta två och två. Redovisningen skall vara dels skriftlig (ca 4–5 A4-sidor), dels muntlig.